

יהוה לב המועדים

גליון 123

הלכות והליכות בענין "ערב פסח שחל בשבת"

מרת מצוה

דרשת שבת הגדול

מקדימים את דרשת שבת הגדול לשבוע שלפני כן (פמ"ג מש"ז תל א, קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך שליט"א א). והטעם: לפי שאומרים בשעת הדרשה הלכות השייכות לפני שבת ערב פסח וכדי שיהא שהות לעם לידע ולהכין צרכי הפסח כדין (מהר"ל מנהגים ה שבת הגדול אות י, א"ר תל ב, חק לישראל ב).

"ויהי נועם" ו"אתה קדוש": במוצ"ש אומרים "ויהי נועם" ו"אתה קדוש", והטעם: לפי שבשאר השנים במוצ"ש שקודם לפסח אין אומרים ויהי נועם משום שאין ששה ימי המעשה משא"כ בשנה זו מותר לעשות מלאכה בער"ש כרגיל ויש ששה ימי המעשה (חק לישראל להגר"י ועלץ דיני ערב פסח שחל בשבת ג).

מלווה מלכה - יש אומרים: שיש להדר במוצ"ש הזה בסעודת מלווה מלכה, והטעם: כי במוצאי שבתות הבאים ליל א' דפסח וליל ח' [בחול] אין ניכר שהוא משום סעודת מלווה מלכה (חק לישראל להגר"י ועלץ דיני ערב פסח שחל בשבת ד).

יום חמישי - י"ג בניסן

תענית בכורות

בשנה זו מתענים הבכורים ביום חמישי והטעם שאין מתענים בערב פסח כבכל שנה: לפי שהשנה זה חל בשבת ואי אפשר להתענות בשבת (עיין ש"ע תע ב) לכן מקדימים את התענית (ש"ת מהר"ל קנח).

סיום

המנהג לעשות סיום ביום ה', ויש הנוהגים: לעשות סיום ביום ו' (ברכת הפסח ו א). ויש הנוהגים: לעשות סיום ביום חמישי וגם ביום ו' (אורחות איש מהגר"ק). ויש הנוהגים: לעשות את הסיום ביום ה' ואוכלים מהסיום ביום ו' (מקראי קודש פסח ח"ב סימן כ).

בדיקת חמץ

בודקים החמץ ביום חמישי ליל י"ג (ש"ע תמד א). והטעם: לפי שבלייל י"ד שהוא שבת אי אפשר לבדוק לפי שאסור לטלטל הנר בשבת (לבוש שם א), ועוד שאי אפשר לבדוק כראוי שמצוי שצריכים להזיז חפצי מוקצה בזמן הבדיקה, (שערי ימי הפסח פרק ב ער"פ שחל בשבת ד) ולבדוק ביום שישי ערב שבת אי אפשר לבדוק לפי שצריך לבדוק לאור הנר (מש"ב תמד ס"ק ד).

ברכה מברך על "ביעור חמץ" כמו בכל השנים (מש"ב שם ס"ק א), אף על פי שבשאר השנים אין בודקים בברכה בליל י"ב (מש"ב תלו ס"ק ד), כיון שהשנה זה הזמן לכתחילה לכן מברך (עיין מש"ב תמד א בשם אחרונים).

ביטול: אחר הבדיקה מבטל את החמץ שלא מצא ושלא ידוע באמירת "כל חמירא", והטעם: שמא ישכח לבטלו למחר בשבת, ועוד שלא יבוא לטעות לשנה הבאה ולא יבטל אחר הבדיקה (ש"ע תמד א, מש"ב א).

יום שישי - י"ג בניסן

שחרית: אין צריך להקדים ולמהר לתפילת שחרית כמו בכל שנה (עיין מש"ב תכט ס"ק יג בשם מהר"ל), והטעם: לפי שאין נוהג בו איסור אכילת חמץ אחרי שליש היום כבכל השנים (חק לישראל י, סדר ער"פ שחל בשבת הגר"ח זוננפלד ג, לוח א"י).

"מזמור לתודה" (תהילים ק) ו"למנצח" (שם ט); אומרים מזמורים אלו [בשונה מכל השנים שאין אומרים בער"פ (עיין ש"ע תכט ב)].

תחנון "א"א"א" ו"למנצח": אין אומרים תחנון וא"א ו"למנצח" כבכל חודש ניסן (ש"ע תכט ב), והספרדים אין אומרים "למנצח", הטעם: ככל יום שאין אומרים בו תחנון (כה"ח קלא).

ביעור חמץ - שרפת חמץ

מבערים את החמץ בערב שבת קודם חצות (ש"ע תמד ב) [אף שמותר באכילת חמץ כל היום] והכוונה בתחילת שעה שישית (מש"ב שם ס"ק ט), שעה לפני חצות (סדר ער" שחל בשבת להגר"ח ז א), והטעם: כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות (ש"ע תמד ב).

ואומר ה"יהי רצון" של שרפת חמץ ואין אומרים את הנוסח "כל חמירא" כבכל שנה (מהר"ל הלכות בדיקת חמץ), והטעם: כיון שלא יכול לומר דלא בערתיה שהרי משייר חמץ לשבת (תמד ב ברמ"א), ויאמר זאת בשבת.

מבערים את כל החמץ מלבד מזון ב' סעודות (ש"ע תמד א). דהיינו לחם לב' סעודות וכן מאכלי חמץ לתינוקות ישייר רק כדי צורך מאכלם עד זמן האיסור (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך ה).

הטעם שלא משיירים מזון ג' סעודות: לפי שזמן סעודה שלישית אחר מנחה ואינו יכול לקיימה לאחר זמן הביעור באכילת חמץ (ש"ע תמד א).

אכילת חמץ אחרי שריפת חמץ: אף אחר שריפת חמץ מותרים באכילת חמץ (חק לישראל דיני ערב פסח שחל בשבת יג).

שימור החמץ

צריך ליזהר להניח החמץ במקום המוצנע ושמור (עיין ש"ע תלד א), ובתוך כלי מכוסה, והטעם: כדי שלא יגררו עכברים (סדר ער"פ שחל בשבת הגר"ח זוננפלד ב).

איסור מלאכה

יום שישי מותר בעשיית מלאכה (כנה"ג בספרו פסח מועדים אות צג, חק לישראל יז). והטעם: לפי שסיבת איסור מלאכה בערב פסח בכל שנה (ש"ע תכט א) משום שהוא זמן הקרבת הפסח ונחשב כיו"ט או שנקרא מועד ובשנה זו הקרבת הקרבן בשבת (ביאור הלכה תסח ד"ה מחצות, מנהגי מהר"ל פסח).

אמיית מצות - מצות מצווה

הנוהגים לאפות כל שנה מצות מצווה בערב פסח בשנה זו יש שאופים בערב שבת אחר חצות (ש"ע תנח א).

הלל: אין אומרים הלל בשעת אפיה כבכל שנה, והטעם: לפי שהסיבה שאומרים הלל דוגמת עשית קרבן פסח (יסוד ושורש העבודה שער ט ד) ועכשיו זה לא זמן של הקרבת קרבן פסח ונראה כאומר הלל בכל יום שנחשב (עיין שבת קיה, א) כמחורף ומגדף (מנחת אליעזר ח"א סימן נט ד).

הגעלת כלים: מדינא מותר להגעיל כלים כל היום (חק לישראל כב), ויש אומרים: שטוב להגעיל קודם שעה חמישית, והטעם: כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים (נטעי גבריאל פרק י ערב פסח שחל בשבת א הערה א).

לע"נ הרב דב בן חיים אליעזר זצ"ל ורעייתו מרת עדנה בת רבקה מינדל וינברגר ע"ה

הסמורת ודריצה: מסתפרים ורוחצים בחמין טובלים לכבוד החג, ואף שאינו נוהג כן בכל ערב שבת טובל עצמו לכבוד הרגל (עיין ר"ה טז, ב).

ממירת חמץ

מעיקר דבין יכול למכור עד כניסת שבת (דרכי חיים ושלום תקע), ומיהו ראוי לכתחילה למכור קודם שעה השישית, **והטעם:** כדי שלא יבואו לטעות לשנה הבאה (ש"ת מהר"ם שיק א"ח רה).

למעשה: מוכרים את החמץ כבכל שנה [ויכול לכלול במכירה גם את החמץ שדעתו לאכול בשבת (הגרש"א הליכות שלמה פרק שמיני ערב פסח שחל בשבת ח) ומתנים עם הגוי שהקנין יחול בשעה מסוימת סמוך לכניסת השבת (חק יעקב בשם בעל החתן סופר, ש"ת הר צבי א"ח קכו בשם הגר"ח זוננפלד, הגרש"א שם), **והטעם:** כדי שאם ישתמשו הסוחרים שוב בחמץ לא תבטל המכירה (אמרי יושר ח"א סימן קמו).

מתי חלה המכירה - יש אומרים: שיכתבו בשטר המכירה שיחול למחר ביום השבת סמוך לזמן האיסור (שואל ומשיב מהד"ו סימן נ ד"ה ודרך אגב).

ויש אומרים: שהמכירה חלה כרגיל בערב שבת, **והטעם:** משום שחוששים לאיסור קנין בשבת (ש"ת לבושי מרדכי מהד"ק סימן עה).

להשתמש במקומות שמכרו לגוי: יש אומרים שמוותר למשכיר להיכנס לאכול בחדר שהשכיר לגוי אף לדעת הפוסקים שחלה המכירה בערב שבת, **והטעם:** משום שכותבים בשטר המכירה שמוותר למשכיר להשתמש באותם המקומות כרגיל עד זמן האיסור (ספר שבת פסח עמוד שה).

שבת קודש - י"ד בניסן

סעודות שבת - מאכלי שבת

סוגי מאכלים
אין להכין מאכלים כמו דיסא וכדומה (ש"ע תמד ג), [משטיידא - קוגל וכן מאכל שיש בו קמח או קמח מצה של חמץ] והטעם: לפי שדרכו להידבק בסיר ואם כן יצטרכו להדיחם אחר אכילה משום איסור חמץ ואסור להדיחם כיון שאין בהם לצורך היום ונמצא מדיח אותם בשבת שלא לצורך שבת (משנ"ב תמד ס"ג א) [אך בקינוח באצבע לחוד אין קפידא].

בישול לשבת

נכון לבשל בכלים של פסח ומוצרים הכשרים לפסח, ומכילים במקום מוצנע כמה קערות וכוסות של חמץ שיאכל בהם בשבת, **והטעם:** כדי שלא יתערבו כלי חמץ בכלי פסח (מנהגי מהר"ל, קונטרס דיני ע"פ שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך ו).

טעם אחר: כדי שלא יצטרכו להדיח את הכלים בשבת שאם יבשל בכלים של חמץ גם תבשיל וישאר חמץ ויצטרכו להדיח בשבת את השומנים שנשארו בסיר או בצלחת (מחצית השקל תמד [ג] ס"ד ק).

ואינו מריק בכף מקדירה שבישל בו תיכף לקערה של חמץ, רק מהקערה מהקדירה של פסח לקערה של פסח שנקרא אז כלי שני ואז בכף של פסח מערה לקערה של חמץ (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך ו).

ויש הנוהגים: לבשל לפני שהכשירו את הגז והמטבח בכלים של חמץ ומצניעים את האוכל במקום מיוחד ורק אחר כך מכשירים את הגז והמטבח ואז מבשלים בכלים של פסח לפסח (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך ו).

הכנת מקום לסעודות שבת

מייחדים מקום מיוחד לאכילה בשבת ואם אפשר שלא במקום שאוכל בפסח (סדר ערב פסח שחל בשבת הגר"ח זוננפלד ב), **והטעם:** כדי שלא יתפזרו הפירורים בכל הבית, ולא יאכל במקום צר ודחוק שאינו מכבוד השבת (סידור הפסח כהלכתו ע"פ שחל בשבת ב יא), וביותר צריך להשיג על הקטנים בכל זה (הגר"ח ז שם).

צורת אכילתו

אכילת מצה: אם היה מותר לאכול מצה בערב פסח, היינו אוכלים בסעודת השבת מצה ולא נכנסים לבעיות חמץ, **והטעם שאין עושים כן:** לפי שאסרו חכמים לאכול מצות בערב פסח (עיין ש"ע תעא ב), כדי שהמצה תהיה חביבה עליו בשעת מצוותה.

יש הנוהגים: לאכול את החמץ בנפרד ומנקים הידים והמפה ומחליפים מפה ואחר כך אוכלים מאכלים של פסח בכלים של פסח.

בדיעבד: טוב שלא יעבור שולחן ממש. **והטעם:** דהוי כסילוק מהאכילה (עיין ש"ע קעז ב) וכל שכן שלא יעבור מחדר לחדר.

ויש הנוהגים: לאכול הסעודה בכלי חמץ, מהטעם כיון שאוכלים חלות חמץ ומערבבים את האוכל המבושל בכלי הפסח.

זהירות מפירורים: יש לזהר שלא יתפזרו פירורי מהחמץ לאכילת השבת ויש לוקחים פיתות שאין בהם כמעט פירורים ואין בזה משום מיעוט כבוד שבת (סידור הפסח כהלכתו ע"פ שחל בשבת ב יא).

ויש לזהר שלא ישאר חמץ, ואף ראוי לבטל בשביל זה לחם משנה, ואפשר לצרף מצה בשביל לחם משנה (חזו"א קובץ אגרות ח"א קפח).

מצה עשירה [לבני סמרד]

דעת הרבה מחכמי ספרד להנהיג לאכול בסעודה שבת במצה עשירה [היינו קמח שנילוש במי פירות כגון יין דבש] שלפי רוב הפוסקים אין חשש ח'מוץ במצה עשירה (טור תמד א שכך נהג ר"ת, בר"כ תמד א, כה"ח שם טו, פניני הלכה פח ח), ואף שברכתה בכל ימות השנה מזונות מ"מ קביעות סעודה של שבת קובעת אף לברכת המזון (כה"ח תמד יא).

הטעם שלא תקנו שיאכל כל הג' סעודות מצה עשירה [לבני סמרד]: לפי שאין סיפק בידי כל אדם לעשת מצה עשירה לא ג' סעודות לא אטריחו חכמים (ב"י תמד א).

מאכל עם פירורי מצה

מותר לבשל בשבת זו תבשיל עם פירורי מצה כגון דגים ממולאים (גפילטעפיש) קנידלך אף לנוהגים שלא אוכלים מצה בערב פסח, **והטעם:** לפי שגזרו דווקא במצה בעין שלא לאכול אבל מצה שבתערובת מותר (אליהו רבא תעא).

ניקוי הבית אחר הסעודה

לאחר האכילה מנקה במטאטא, ויש נמעינים מלכבד במטאטא של שערות רכות שמותר בכל שבת, **והטעם:** מפני שקשה לנקותו אחר כך מפירורים שנדבקים בו ואי אפשר להכיר ונראה שאפשר לנקות במקל גומי וכדומה שאין בזה משום גומות ויש בזה שינוי ולכן מותר בשבת ובלבד שלא ישטוף במים (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך יז).

לחם משנה

מותר לצרף מצה של פסח ללחם משנה (הגרש"א הליכות שלמה פרק שמיני יא), **והטעם:** משום שהטעם ללחם משנה זכר למן אין צריך לקחת רק שנים ולא בעינן ראוי לאכילה (ש"ת פרי השדה ח"ב סימן פח, אגרות חזו"א ח"א קפח), **ויש אומרים:** שיעטוף בכיסוי ניילון את המצה שלא תיגע בחלת חמץ (ארחות רבינו ח"ב עמוד יא).

ביטול חמץ

יבטל החמץ ביום השבת, **והטעם שאינו מבטל בערב שבת:** כיון סוף סוף יהיה צריך לבטל למחר שהרי חוזר ומשייר לצורך שבת ויש חשש שמא ישאר קצת (ב"י תמד ב).

צורת הסעודה - סעודה שלישית

מכיון שזמן סעודה שלישית הוא לאחר זמן הביעור ואסור באכילת חמץ האין יקימנה מצה אסור לאכול קודם הסדר, וחמץ אסור מהתורה, וכן אורז וקטניות שאוסרים מצד המנהג אסורים באכילה לנוהגים כן (סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ו).

יש הנוהגים: לפצל את הסעודה הראשונה לשתיים, היינו שבאמצע הסעודה מברך ברכת המזון וישהה מעט ויש שמפסיקים כמחצית השעה אם יש עוד זמן עד סוף אכילת חמץ [מנהג החזו"א באגרות ח"א] ויש שעוקרים עצמם מהחדר ומהשולחן לזמן קצר ונוטלים ידים לסעודה שלישית ויברך ענט"י והמוציא ויאכל בשביל סעודה שלישית (משנ"ב שם ס"ק ח שכך כתב הגר"א, סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ו).

והטעם שאינו נחשב כגורם ברכה שאינו צריכה: כיון שמכוון לצורך סעודה שלישית (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך יז).

יש לזהר לאכול את החמץ שבתוך הסעודה הזאת לפני סוף זמן אכילת חמץ. **כמו כן** לא ימנע עצמו מלאכול עוד פעם אחר מנחה סעודה שלישית שאז הוא עיקר זמנה (חק לישראל לו בשם הגהות מהרש"ם מברעזאן).

יש הנהיגים: שלא לחלק כלל רק אוכלים סעודה אחת ואחר הצהריים אוכלים מאכלים שונים במקום סעודה שלישית (עיין רבינו יונתן פסחים יג, א).

יש אומרים: שיאכל מיני פירות או בשר ויין (רמ"א תמ"א), **והטעם:** משום שיש הסוברים שאפשר לקיים סעודה שלישית בכל השנה באכילת פירות או בשר ויין ובשעת הדחק אפשר לסמוך על השיטות האלו (משנ"ב שם ס"ק ח).

יש אומרים: דמשום מצה לתיאבון עדיף במיני פירות שאינו משביע כל כך (כה"ח תמ"ז), **יש אומרים:** שבשר ודגים עדיף מפירות (מ"א תמ"ד ב עיין כה"ח שם).

פירות משבעת המינים: יש מהדרים לאכול מפירות מז' מינים, **והטעם:** כדי לבודק אחריה ברכה מעין שלוש (כה"ח תמ"ד טו, קונטרס דיני ער"פ שחל בשבת להג"מ שטרנבוך כד).

אחרי שאכל ינער המפה ויקנח הקערות בידו ויטמנם עם כלי החמץ, ואחר כך מכבדים את הבית שאכלו בו (ש"ע תמ"ד, סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ה).

קיונה שיניו ומיו: אחר סוף זמן אכילת חמץ ינקה היטב את פיו ושיניו להסיר כל חמץ הדבוק בחניכיים ובפה (בא"ח שנה ראשונה צו אות ח), ואפשר בקיסם אם לא מוציא דם.

וכן ינער המפה ויבדוק בכיסי בגדיו ובגדי ילדיו ושוטף הכלים של חמץ ומצניעם (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת לגר"מ שטרנבוך כ).

המץ שנישאר לזרוק בבית הכסא זורק בחתיכות קטנות לבית הכסא ושוטף במים (פמ"ג תמ"ד מש"ז ה (ו), משנ"ב שם ס"ק כא, סדר ער"פ שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ד, חק לישראל א).

להשליך לפח האשפה יש אומרים: שישליך את החמץ לפח האשפה, **והטעם:** משום שאינו נחשב כרשות דיירי הבנין אלא העירייה היא הבעלים של מיכלי האשפה וכיום שהוא מטונף במקצת אין חשש שיוציאו החמץ ויאכלו (הגרש"א הליכות שלמה פסח ח כד). ואם מפקיר בפני שלושה בערב שבת את חלקו בפח אפשר להשליך לתוכו את החמץ לפני שעת איסורו (כך נהג הגר"י קניבסקי).

אפשרות נוספת: שיוציא מכלל ראוי לאכילה כגון שישפוך אקנומיקה.

ביטול אף על פי שלא שייך חמץ בבית צריך לבטל החמץ, **והטעם:** כדרך שמבטל כל השנים (ש"ע תמ"ד ו) דהיינו עד סוף שעה חמשית (משנ"ב שם ס"ק כב).

שינה: יש אומרים: שצריך כל אדם לישן ביום השבת אחר סעודת שחרית, **והטעם:** כדי שיהיה נעור היטב בלילה והוא הדין השנשים והקטנים יזהרו בכך, ואחר שיקץ משנתו ביום יעסוק בתורה הנותנת חיים לעושיה וטוב ללמוד מסכת פסחים (בא"ח).

טלטול המצות מצות מצווה אסור לטלטלם לפי שאסורות באכילה מדרבנן (ירושלמי פסחים פ"ה ה"א) בערב פסח והם מוקצה (פמ"ג א"א תמ"א). **ומתב הגרש"א** (הליכות שלמה פרק שמיני יב) שדין זה נאמר דווקא ביום אבל בליל שבת מותרת בטלטול לדברי הכל, כיון שאינה אסורה מן הדין באכילה בלילה וכל שכן בשבת קודם (מנחת שלמה קמא סימן י הערה 3). **מצות הגילוח:** יש אומרים שהם אינם מוקצה ומותר לטלטלם, **והטעם:** משום שראויים לקטנים לעופות וכן לקטנים (פמ"ג שם, קובץ אגרות לחז"א ח"א סימן קפה).

סדר התפילות

שחרית משכימים לבתי כנסיות להתפלל (קב הישר פרק צ א, סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ה) ולא יאריכו בתפילות שחרית ומוסף, וכן לא יאריכו במי שברך (חק לישראל לו, קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להג"מ שטרנבוך ח).

והטעם: לפי שאחר שליש היום אסור לאכול חמץ ומקדימים כדי שלא יבואו להיכשל באיסור אכילת חמץ אחר זמן איסורו (כה"ח תמ"ד ז, חק יעקב שם).

יוצרות - יש הנהיגים: לאומרו אף בשנה זו (פמ"ג תל, מש"ז א, א"ר שם ב), **יש אומרים:** שבשנה זו לא יאמרוהו, **והטעם:** כדי למהר לסעודת שחרית (סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ה, לוח א"י).

יש הנהיגים: לומר יוצרות בשבת קודם שבת הגדול, **והטעם:** לפי שביוצר לשבת הגדול מסדרים בו הלכות בדיקת וביעור חמץ והגעלת כלים ובשבת ער"פ כבר עבר זמנם של כל אלה לכן טוב לאומרם בשבת הקודם (קובץ אמרי קודש מצויע תשסח עמוד ז).

הפטרה

מפטירים "וערבה לה" (מלאכי ג) ככל שבת הגדול (לוח א"י), **ומנהג הגר"א** לקרוא את הפטרה של פרשת השבוע פרשת "צו" (סדר ער"פ שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ה).

מנחה: ראוי להתפלל מנחה מיד בתחילת זמנה דהיינו חצי שעה אחר חצי היום, **והטעם:** כדי לאכול סעודה שלישית (סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ו).

"צדקתך": אין אומרים "צדקתך" (ש"ע תכ"ט ב), **והטעם:** כיון שאם היה יום זה יום חול לא אומרים תחנון הוא הדין שלא אומרים צדקתך, **"ברכי נפשי"** (תהילים קג) וכן אין אומרים "ברכי נפשי" (רמ"א תל, חק לישראל ו).

הגדה - סדר קרבן פסח

יש הנהיגים: לומר הגדה של פסח "מעבדים היינו" כבכל שנה (פמ"ג מש"ז תל א).

סדר קרבן פסח: אחר תפילת מנחה יש הנהיגים לומר סדר קרבן פסח (חק לישראל נא), **והטעם:** לפי שקרבן פסח דוחה שבת, ובזמן בית המקדש הקריבו קרבן הפסח אף כשערב פסח חל בשבת (עיין פסחים עז) ואחר כך אוכלים סעודה שלישית (סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ד). **יש להזכיר את השינויים בסדר ההקברה בשבת מיום חול** (ש"ה מסכת פסחים), ואם לא נשאר זמן לגמור סדר קרבן פסח קודם שעה תשע וחצי אומרים סדר קרבן פסח אחר סעודה שלישית.

ובירושתלים המהדרים לומר סדר קרבן פסח בכותל המערבי אומרים לעולם אחר סעודה שלישית (סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ו).

הכנה לצרכי הסדר - שלא להכין משיבת ליו"ט

בדיקת המרור [חסא]

הלוקחים חסא למרור יש לבדקם מתולעים בערב שבת (עיין משנ"ב תעג ס"ק מב, קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להג"מ שטרנבוך יב, חק לישראל טג). [ויניח במקרה או במטפחת רטובה כדי שלא יכמוש ולא יניח במים שלא יפסלו משום כבוש ואין יוצאים ידי חובת מרור בכבוש] (מג"א תעג יד, משנ"ב ס"ק לח).

והטעם שלא ימתינו למוצאי שבת: לפי שאם ימתינו לליל הסדר, לא יבדקו יפה, לפי שיבדקו במהירות וכן אין רואים טוב בלילה, **ועוד** זהו דבר שאפשר לעשות מבערב שבת, **ועוד** שבאור יום בודק יותר טוב ובדיקת תולעים יש לבדוק היטב (הגדת חיים לרא"ש).

חריין - יש הנהיגים: לטחון מערב שבת ומכסים היטב הדק, ועדיין ניכר טעם חריף באכילתו (עיין חיי אדם כלל קג א).

יש הנהיגים: לפרר במוצאי שבת דווקא ולא מוקדם כל כך שפג הטעם מאוד (מעשה רב, ער"פ שחל בשבת להג"מ שטרנבוך יג) וירסקו בשינוי דהיינו שיהפוך הכלי המפרר או הכלי שמפוררים לתוכו או יעשו שינוי אחר (עיין משנ"ב תקד ס"ק יח, חק לישראל טג).

זרוע וביצה: יש לצלות את הזרוע קודם השבת עם קצת בשר עליה, **והטעם:** לפי שאינה נאכלת בליל פסח ושמה תישאר עד לאחר יו"ט ראשון לפי שאין רגילים בצלי והוי שלא לצורך יו"ט (מג"א תעג ח בשם הד"מ, חק לישראל כז).

ביצה וכן יכין הביצה לליל הסדר בערב שבת אם אינה רוצה לאכלה בליל פסח (פמ"ג תמ"ד מש"ז ב, סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ד).

הרוסת: יכין החרושת קודם השבת כדי שיוכלו להתחיל הסדר מיד בתחילת הלילה (חיי אדם כלל קל) ומותר לשפוך היין ב"ר"ט (אורחות רבינו חלק ב עמוד י ה).

מי מלה: ראוי להכין את המי מלח לפני שבת (משנ"ב תעג כא, חיי אדם כלל קל).

שולחן הסדר: נכון להכין את שולחן הסדר והכסאות להסבה קודם השבת, והטעם: כדי שמיד שיחזור מבית הכנסת יוכל לערוך את הסדר מיד (מהר"ל וויל קצג הביאו הפ"ח ס"ח סמוך, סדר ע"פ שחל בשבת לגר"ח ז, ו) **וכשמסדרים במוצאי שבת:** יערכו מיד אחר צאת הכוכבים, והטעם: כדי שלא יהיה מכין משבת ל"ט.

בדיקת המצות: יבדוק המצות בערב שבת שלא יהיו ביניהם חשש כפולות ונפוחות (על פי לחם הפנים שעל קש"ע קי א).

הכנת המצות למסובים: יש הנהוגים להכין את הכזיתים לצורת מצוות הלילה לפני הסדר, השנה יכנו בערב שבת אף שמותר לשקול בשבת ו"ל לצורך מצווה והטעם: כדי שלא להשתהות בהתחלת הסדר.

מתיחת מצות וקבוקים: יש לפתוח את חבילת המצות בערב שבת וכן יכין את הג' מצות השלמות, וכן יפתח את קבוקים היין ומיץ ענבים ושאר משקאות.

הכנת אש: יכין אש מבערב שבת [נר של עשרים וארבעה שעות] לצורך הדלקת נר י"ט ולבישול המאכלים, והטעם: לפי שאסור להוציא אש חדשה ב"ר"ט ומותר רק להעביר מאש דולקת (ש"ע תקב א).

שעון שבת: יש לזכור ולהכין את שעוני השבת שיתאים לזמן ליל הסדר.

הפרישת חלה: בארץ ישראל יזהר מאוד להפריש חלה מהמצות בערב שבת וכן להפריש שאר תרומות ומעשרות ממאכלי ליל הסדר, והטעם: משום שאסור להפריש חלה ותרומות ומעשרות ב"ר"ט (ביצה לו, ב) ואין יוצאים חובה במצה שלא הופרש ממנה חלה (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך ז).

ליחור מאיסור חנה

סידור השולחן: אין מסדרים את השולחן ומצעות של הסבה והקערה ושום דבר של הסדר קודם, והטעם: משום איסור מכין משבת ל"ט (הר"ו קצג, סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ז).

הכנה בדיבור: לא יאמר אדם שהולך לישון כדי שיוכל להיות ער בליל הסדר, והטעם: משום שנראה כמכין משבת ל"ט (חק לישראל מה, משנ"ב ס"ק ג, א"ר שו א), להרהר שישן ביום כדי להיות ניעור בלילה מותר (חק לישראל לח הערה פ).

לקיחת המחזור לבית הכנסת

המתפלל ב"ר"ט מתוך מחזור ייקחנו לבית הכנסת בלילה או שיקח מבעוד יום ויעיין בו קצת (שמירת שבת כהלכתה פרק כח הערה קסב).

הולכת כלי הסדר לאכול מחוץ לבית

האוכלים בליל הסדר שלא בביתם אין להם לקחת מצות ושאר דברים בשבת לצורך י"ט, והטעם: דהוי מכין משבת ל"ט, ויש להם לחכות עד לאחר ההציבור אומר "ברכו" (מג"א ס"ח תרסז, לבוש תפח ג, משנ"ב קג ס"ק א).

הוצאת אוכל קמח ליל החג

אוכל הנמצא במקפא ואם יוציאו רק אחר צאת השבת לא יהיה ראוי לאוכלו בליל החג מותר להוציאו מהמקפא בעוד היום גדול שיהא ראוי לאוכלו בשבת.

זמן לבישת בגדי יו"ט

יש אומרים: שילבשם בערב שבת (ע"פ משנ"ב החד ס"ק ט), וכך נהג הקה"י ללבוש בגדי יו"ט גם בשבת (חק לישראל, נגד"ש דבילצקי במאסף אוצרות ירושלים), והטעם: לפי שאם ילבש ב"ר"ט הוי בזיון לשבת. **ויש אומרים:** שילבש אחרי מנחה של שבת (בן איש חי שנה א' ד צו אות ד). **ויש הנהוגים:** להחליף בשבת בבוקר מבעוד יום

לבישה סמוך לחשיכה: יש אומרים שלא ילבש בשבת סמוך לחשיכה, והטעם: משום דהוי מכין ל"ט (כה"ח תקכב ב).

יש אומרים: שמותר ללבוש אחר הצהרים סמוך לחשיכה, והטעם: כיון שבזמן הלבישה הוא מתכבד בבגד זה ואין זה בגדר הכנה משבת ל"ט (ארחות שבת פרק כב קפב).

ליל הסדר

תפילת ערבית

זמן התפילה: ימתין עד צאת הכוכבים ולא יקדים, והטעם: לפי שעלול להביא לידי מכשולים הרבה שחושבים שפקעה קדושת שבת והגיע כבר קדושת יו"ט (קונטרס דיני ערב פסח שחל בשבת להגר"מ שטרנבוך ז).

"ותודיענו": יו"ט שחל במוצ"ש צריך להבדיל, והטעם: לפי שקדושת שבת חמורה משל יו"ט, ולכן אומרים בשמ"ע של לחש אחרי "אתה בחרתנו" "ותודיענו", שהוא כעין "אתה חוננתנו" (סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ז).

ברוך המבדיל לפני עשיית מלאכה

נשים שלא התפללו תפילת ערבית של יו"ט ולא שמעו הבדלה, וכן אדם הרוצה לעשות מלאכה המותרת ב"ר"ט קודם הבדלה יאמרו קודם עשיית מלאכה "המבדיל בין קודש לקודש" (רמ"א רצט ז), והטעם: כדי להתיר לעשות מלאכה קודם הבדלה ולהדליק הנרות (משנ"ב שם ס"ק לו, סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ז).

הדלת נר יו"ט

זמן הדלקת נרות: יו"ט שחל במוצאי שבת מדליקים נר יו"ט אחר צאת הכוכבים כשהוא ודאי לילה ומברכות "להדליק נר של יו"ט" "וברכת שהחיינו" (חק לישראל ט).

הבדלה קידוש יקנה"ז

נשים בשתיית כוס הבדלה של יקנה"ז: אף שנהגו הנשים שלא לשתות מכוס של הבדלה (כמבואר במשנ"ב רצו ס"ק ו בשם הש"ח) כוס של יקנה"ז מותר לשתות, והטעם: משום שהבדלה טפילה לקידוש ועל היין יש שם יין של קידוש ולא של הבדלה (הגרשו"א, ה"ש סדר ליל פסח פרק ט דבר הלכה מה, קובץ פבית לוי יו"ט שחל במוצ"ש ז).

בנוסח הקידוש: אומרים בהבדלה "בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת וכו'".

"ברכת גאלנו": צריך לומר "זנאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים" ולא כמו שאומרים בכל שנה מן הזבחים ומן הפסחים וגומרים הסדר (סדר ערב פסח שחל בשבת לגר"ח זוננפלד ז), והטעם: לפי שאין חגיגה נאכלת באותה לילה דחגיגה ארבעה עשר נאכלת קודם הפסח שהפסח נאכל על השבוע דאין חגיגה קריבה בשבת (תוס' פסחים קטז, ב ד"ה ונאמר) ובמוצאי שבת אין חגיגה לפי שאין חגיגה קרבה בשבת ולכן אומרים "מן הפסחים ומן הזבחים" והכוונה על זבחי שלמים שיקריבו למחר ביום (ב"ח תעג ז, מג"א תעג ל, פמ"ג מז תמד ג).

יש אומרים: שאין לשנות הנוסח, והטעם: לפי שאנו מתפללים על השנה הבאה ואז לא יחול פסח במוצאי שבת (ש"ת כנסת יחזקאל א"ח סימן כג, דינים והנהגות ח"א פרק יז לב) [ולפי זה לכאורה יש לומר מן הפסחים ומן הזבחים בפסח שבשנה שלפני פסח שיחול במוצאי שבת שהרי מתפללים על שנה הבאה].

יש אומרים: שסופר כתב בגליון "במ"ש מן הפסחים ומן הזבחים" וחשבו שהוא ר"ת "במוצאי שבת" אך באמת ר"ת "במשנה בירושלמי" ששם הגירסא "מן הפסחים ומן הזבחים" (מקור ברוך לבעל תורת תמימה).

מלווה מלכה

יש אומרים: שבפסח שחל במוצאי שבת ירבה קצת בסעודות יותר מהרגיל כל שנה כדי לקיים בו סעודת מלווה מלכה, ודבר בעיתו מה טוב שהיא סעודות של דוד המלך ואף המצה מבואר בזוהר שהיא כנגד דוד (הגדת חיים לראש פיסקא שולחן ערוך אות א).

"יהי רצון שזנוח באמת לאכול זבחים ופסחים בירושלים ברינה, ועיינינו תחיינה בבנין אמריון על מזון הר ציון הוד והדר בבית מקדשינו ותפארתנו אמון".